

raki tarihi ve oradan yetişen meşhur şahsiyetler hakkında tasarladığı bir eseri daha vardır ki 1909 yılında haber verdiği bu çalışması (bk. "İlm-i Ahvâl-i Kütüb-Bibliyografi", *Hüdâvendigâr*, Bursa 1325, s. 41) gerçekleşmemiştir. Bursalı Tâhir, ilmî mahiyetteki eserlerinden başka zaman zaman "Tâhir" mahlası ile tasavvufî yolda şiirler de yazmıştır. Bunlardan bir gazeli, Üsküp Rifâî Dergâhı şeyhi Sâdeddin Sırrı ve Bursa'da Mısri şeyhi Mehmed Şemseddin tarafından tahmis edilmiştir (Abdülbâki [Gölpınarlı], s. 329-330).

BİBLİYOGRAFYA :

Martin Hartmann, *Unpolitische Briefe aus der Türkei*, Leipzig 1910, s. 94-95, 158, 173-179, 217-218; Kâzım Nâmi [Duru], "Türkçe Sarfın Mûcidi", *TY*, y. 1, nr. 24 (5 Teşrinievvel 1328), s. 748-749; [Köprülüzâde Mehmed Fuad], "Bursalı Tâhir Bey", a.e., y. 2, nr. 22 (8 Ağustos 1329), s. 768-770; Fatih Kerimof, *İstanbul Mektupları*, Orenburg 1913, s. 437-438; Muallim Vahyî, *Müslümanlık ve Türklüğü Yükseltmeye Çalışanlardan: Bursalı Tâhir Bey*, İstanbul 1335; Babinger, *GOW* (1927), s. 406-409 (trc., s. 441-444); Akçuraoglu Yusuf, "Türklük Fikri, Türkçülük Cereyanı, Türk Ocakları", *Türk Yılı*, İstanbul 1928, s. 366-369; Osman Nuri Ergin, *Muallim M. Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi*, İstanbul 1937, s. 23, 392-398; Muallim M. Cevdet, "Osmanlı Müellifleri ve Zeyli Miftâhu'l-kütüb ve Esâmi-i Müellifin Fihristi", a.e., s. 449-453; Abdülbâki [Gölpınarlı], *Melâmîlik ve Melâmîler*, İstanbul 1931, s. 328-330, 357; Kâmil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Genel bl. nr. 4519, IV, 249; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi* (1970), s. 788-789; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi* (1973), s. 446-447; Banarlı, *RTET* (1978), II, 1078 (Ferâizcizâde Osman Fâiz ile Hüseyin Vassâf'ın, Bursalı Tâhir hakkında kendisi daha hayatta iken ayrı ayrı kaleme aldıkları ve Muallim Vahyî'nin de eserinde istifade ettiği iki risâle varsa da bunlar görülememiştir). Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr*'ında [Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2307, s. 90] bu risâlesinden dolayı "Bursalı Tâhir" maddesinde pek kısa bilgi vermekle yetinir.

ÖMER FARUK AKÜN

BURSLAN, Kivâmüddin

(1889-1956)

Son devir din âlimlerinden.

Kazan'da doğdu. Babası Mehmed Nur Efendi, annesi Tavli Server Hanım'dır. Kivâmüddin burada başladığı tahsiline 1911'de Medine'de devam etti. Tefsir, hadis, fıkıh ve Arap edebiyatı okuyarak her birinden icâzet aldı. 1916'da İstanbul'a giderek Medresetü'l-mütehasssîn'e girdi ve burayı da bitirip mezuniyet ruûsunu kazandı (1922).

Eylül 1927'de İstanbul vâiz adayı olarak ilk memuriyetine başladı, Mart 1928'de bu göreve asâleten tayin edildi. 1929-1940 yılları arasında İstanbul Üniversitesi (Dârülfünun) Edebiyat Fakültesi Türkîyat Enstitüsü'nde asistanlık yaptı, bir süre de üniversitenin tercümanlık görevini yürüttü. Dârülfünun'un lağvı üzerine 1940'tan itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı'na işleri tedkik memurluğu görevinde bulundu. Ahmet Hamdi Akseki'nin Diyanet İşleri başkanlığı döneminde müşavere heyeti tedkik memurluğuna, ardından da aynı heyette üyeliğe tayin edildi (17 Nisan 1945). Bu görevde bulunduğu sırada gözlerinin çok az görmesine rağmen üye arkadaşı Hasan Hüsnü Erdem'le birlikte Nevevî'nin *Riyâzü's-sâlihîn* adlı eserinin Türkçe'ye çevrilmesinde büyük hizmetleri oldu. Gözlerinin görmemesi ve bazı hastalıkları dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere ve Dinî Eserler İnceleme Kurulu üyesi iken Ağustos 1955'te emekliye ayrıldı. 26 Nisan 1956'da Ankara'da vefat etti ve Cebeci Asrı Mezarlığı'na defnedildi.

Sahasında iyi yetişmiş bir ilim adamı olan Kivâmüddin Burslan dinî ilimler kadar müsbet ilimlere de vâkıftı.

Eserleri. 1. *Riyâzü's-sâlihîn ve Tercemesi* (Ankara 1949). Açık ve sade bir dille yapılan bu tercüme üç cilt olup ilk iki cildi Hasan Hüsnü Erdem'le müştereken hazırlamış, rahatsızlığı dolayısıyla üçüncü cildin tercümesine katılamamıştır. Önce cüzler halinde basılan ve büyük ilgi gören eserin daha sonra birkaç baskısı yapılmıştır. 2. *Ta'dîl* (Şumnu 1339/1923). Medreselerin ve din âlimlerinin lüzumuna işaret eden elli sayfalık bir risâledir. 3. *Büyük Türk Feylesofu Uzluk Oğlu Fârâbî'nin Eserlerinden Seçme Parçalar* (İstanbul 1935). Fârâbî'nin Mısır'da basılan çeşitli eserlerinden bazı bölümlerin tercümesidir. 4. *Fârâbî* (Hilmi Ziya Ülken'le birlikte, İstanbul 1940). Fârâ-

bî'nin Hindistan'da yayımlanan dokuz risâlesinden yapılan tercümedir. Ayrıca Fârâbî'nin hal tercümesi ve felsefesine dair önemli bilgiler ihtiva etmektedir. 5. *Irak ve Horasan Selçukluların Tarihi* (İstanbul 1943). İmâdüddin Kâtib el-İsfahânî'nin Bündârî tarafından kısaltılan *Zübdetü'n-nuşra ve nuḥbetü'l-ʿuşra* adlı eserinden M. Th. Houtsma'nın *Histoire des Seljoucides de L'Iraq, Par al-Bondârî, d'après Imad -ad-din al-Kâtib al-İsfahani-Texte arabe publié d'après les MSS d'Oxford et de Paris* (Leiden 1889) adıyla neşrettiği metnin Türkçe'ye tercümesidir.

Burslan'ın değişik konularda tercüme ve telif birçok makalesi de vardır. Bunların başlıcaları şunlardır: 1. "İmam Ahmed'in Bir Eseri—İslâm'ın En Kadîm İki Mezhebinin Münakaşası" (mecmuanın fihristinde bu makale "İmam Ahmed b. Hanbel'in Bir Eseri, Eserin Tarihi Kıymeti, Kitâb-ı Reddül-Cehmiyye ve'z-zenâdîka" adıyla yer almıştır, *DİFM*, sy. 5-6 [Haziran 1927], s. 278-327). Makale, Ahmed b. Hanbel'e ait *er-Redd 'ale'z-zenâdîka ve'l-Cehmiyye* adlı eserin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde kayıtlı (Revân Köşkü, nr. 510/4) bir mecmuada bulunan nüshasının tercümesidir. Mütercim adı geçen mecmuanın 313-327. sayfaları arasında bu metnin tıpkıbasımını da vermiştir. 2. "Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin Bâbü'l-ebvâb Ahâlisine Yazdığı Mektup" (*DİFM*, sy. 7 [Kânunusânî 1928], s. 154-176; sy. 8 [Mart 1928], s. 50-280). Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin ilmî şahsiyetine dair bir giriş, Eş'arî'nin *Bâbü'l-ebvâb* adlı risâlesinin metniyle bu risâlenin tercümesinden meydana gelmektedir. 3. "Nehc-ül-Ferâdis'ten Derlenen Türkçe Sözlük" (*TM*, IV [İstanbul 1934], s. 169-250). Ayrıca kendisi "Tâlim Sicili"nde, "Res Kavminin Dinine Dair Bir Yazı" başlığını taşıyan ve Azerbaycan adlı mecmuada yayımlanan bir makalesi daha bulunduğunu bildirmektedir.

Kivâmüddin Burslan'ın sicil dosyasından öğrenildiğine göre yayımlanamamış bazı tercümeleri de vardır. 1. *Dürer-i Kâmine'de Türk Ricâli ve Meşâyihî*. İbn Hacer el-Askalânî'nin VIII. (XIV.) yüzyıl ricâline dair yazdığı *ed-Dürerü'l-kâmine* adlı eserinde isimleri geçen Türk devlet ve ilim adamlarının biyografilerinin tercümesidir. Bu tercüme Türkîyat Enstitüsü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. 2. Bîrûnî'nin *Tahkîk mâ li'l-Hind* adlı eserinin tercümesi. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'ndedir. 3. Bîrûnî'nin *Tahdîd-*

Kivâmüddin
Burslan

dü nihâyâtî'l-emâkin adlı eserinin tercümesi. Aslı Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Fâtih, nr. 3386) olan bu eserin tercümesi Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. 4. İbn Miskeveyh'in *Tecâribü'l-ümem* adlı eserinin 6 ve 7. cüzlerinin tercümesi. Bu tercüme de Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'ndedir. 5. *el-Ezher* mecmuasından tercüme edilen seri halindeki yirmi yedi makale ise Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir. Mezuniyet tezi olarak hazırladığı, Elmalılı Hamdi, İzmirli İsmail Hakkı ve Şevketî efendilerin takrizlerini taşıyan "İrâde-i Cüz'iyeye Dair" adlı 160 sayfalık çalışması ise kaybolmuştur.

BİBLİYOGRAFYA:

Kivâmüddin Burslan'a ait "Tâlim Sicili", Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Dosya nr. 230.027; Sezgin, *GAS*, I, 507, 604; Enver Koray, *Türkiye Tarih Yayınları Bibliyografyası*, İstanbul 1971, II, 189; Ahmet Koca v.dğr., *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları Bibliyografyası* (1949-1975), Ankara 1978, s. 137; Bekir Topaloğlu, *Kelâm İlmi: Giriş*, İstanbul 1981, s. 138; *Diyanet İşleri Başkanlığı Biyografik Teşkilât Albümü*: 1924-1989, Ankara 1989, s. 68; H. Ritter, "Eş'arî", *İA*, IV, 391; M. Yaşar Kandemir, "Ahmed b. Hanbel", *DİA*, II, 78.

VELİ ERTAN

BURSUK

(bk. PORSUK).

BURSUKİ

(bk. AKSUNGUR el-PORSUKİ).

BURTON, Sir Richard Francis

(1821-1890)

İngiliz seyyahı, müsteşrik.

Özellikle Hicaz'a yaptığı seyahatle ün kazanan Burton Orta Afrika kâşifi olup İngilizler'in Afrika'daki sömürgeci yayılmalarına ışık tutmuştur. Oxford Üniversitesi'ndeki eğitimi sırasında Arapça'yı ve bazı Hint dillerini öğrendi. İlk görevine, 1842'de gittiği Hindistan'da Hindustânî ve Gucerâtî dillerinde askerî tercümanlık yaparak başladı. Buradaki görevi sırasında Türkçe ile Sindî, Pencabî, Peştü ve Sanskrit dilleri üzerinde çalıştı; toplam yirmi sekiz dil ile uğraştığı söylenmektedir. Dedesi İrlanda'da papaz, babası İngiliz ordusunda albay olan Burton Hindistan'daki görevi sırasında yüzbaşılığa yükselmiş, dönüşünde ise müslümanların mânevî hayatları ve ya-

şayışları üzerinde çalışmalar yapmaya başlamıştır. 1853'te Hicaz'a giderek sonradan çok meşhur olan *Pilgrimage to al-Medina and Meccah* adlı eserini kaleme aldı. Bu seyahatinde Hindistanlı bir hacı olarak görünen ve masrafları Royal Geographic Society tarafından karşılanan Burton'un yazdıkları Batı âlemi için önemli bir kaynak olmuştur. 1854'te Somali'ye gitti ve oradan Harar'a geçerek Habesistan'da dolaştı. Daha sonraki yıllarda Orta Afrika'daki keşif seyahatlerine ağırlık verdi. John Hanning Speke ile beraber 1856, 1858, 1859 yıllarında çıktıkları bu seyahatlerde Tanganika gölünü ve Uganda'daki Victoria gölünü buldular. Victoria gölünü Nil nehrinin kaynağı olarak değerlendiren bu ilk kâşifleri daha sonra David Livingstone, Sir Samuel Baker, James Brandt ve Henry Stanley takip etmişlerdir.

1861'de evlenen Burton aynı yıl İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na intisap etti ve böylece hayatının diğer bir safhasına başladı. Fernando Po ve Santos (1861-1865), Brezilya (1865-1869), Şam (1869-1871) ve Trieste (1872-1890) konsolosluklarında bulundu. Bu arada Afrika'da altın sahillerine giderek Dahomey ve Benin'de araştırmalar yaptı. 1871'de görevle gittiği ve ölümüne kadar sekiz yıl kaldığı Trieste'de Arapça *Elf leyile* ve *leyle*'yi (binbir gece masalları) İngilizce'ye tercüme ederek birtakım notlarla zenginleştirdi ve böylece on altı ciltlik ünlü eserini meydana getirdi (1885-1888). 1886 Şubatında Kraliçe Victoria Burton'u St. Michael ve St. George şövalyesi yapmış ve kendisine "sir" unvanı vermiştir. Burton Türkiye'de de iki yıl kadar kalmış, ancak bununla ilgili herhangi bir şey yazmamıştır.

Eserleri. *Goa and the Blue Mountains* (1851); *Falconry in the Valley of the Indus* (1852); *Pilgrimage to al-Medina and Meccah* (I-II, London 1855); *First Foot-*

steps in East Africa (1856); *Wanderings in West Africa* (1863); *Wit and Wisdom from West Africa* (1865); *Unexplored Syria* (1872); *Zanzibar* (1872); *Inner Life of Syria* (1875); *Sind Revisited* (1877); *To the Bold Coast for Gold* (1883); *The Thousand Nights and a Night* (London 1885-1888).

BİBLİYOGRAFYA:

I. Burton (Arundel), *The Life of Captain Sir Richard F. Burton*, London 1893; G. Stisted, *The True Life of Captain Sir Richard F. Burton*, London 1896; N. Penzer, *Annotated Bibliography of Sir Richard Francis Burton*, 1923; a.mlf., "The Centenary of Sir R. F. Burton", *JRAS*, sy. 2 (1921), s. 304-307; Ziriklî, *el-A'lam*, III, 67-68; Necib el-Akikî, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, II, 59-60; Mişâl Cühâ, *ed-Dirâsâtü'l-'Arabiyye ve'l-İslâmiyye fî 'Urûbbâ*, Beyrut 1982, s. 39; Robert G. Albion, "Burton", *Encyclopaedia International*, Canada 1967, III, 419; Ralph Mansell Prothero, "Burton, Sir Richard Francis", *EBR*, IV, 461-462; "Burton, Sir Richard (Francis)" *ABr*, V, 145-146.

MUSTAFA L. BİLGE

BURTUKAL

(bk. PORTEKİZ).

BURÜC SÜRESİ

(سورة البروج)

Kur'ân-ı Kerîm'in seksen beşinci sûresi.

Mekke döneminin ortalarında, müşriklerin müminlere işkence etmeye başlamaları üzerine nâzil olmuştur, yirmi iki âyettir. Fâsilası (ب، ج، ر، ط، ظ، ق) harfleridir. Adını 1. âyetten geçen ve burcun çoğulu olan burûcdan alır. Sözlük anlamı "açık seçik şey" demek olan burc, uzaktan göze çarpacak şekilde yapılmış yüksek binalar, özellikle Türkçe'de kale surlarının yüksek yerleri, hisar ve kuleleri için kullanılır. Süredeki anlamıyla gökyüzündeki takımyıldızlara burç denilmesinin asıl sebebi parlak görünüşleri olsa gerektir. Dünyadan bakıldığı zaman tek yıldızmış gibi görünen burçlar, aslında güneş sisteminin milyonlarca elemanından meydana gelmiş olan yıldız kümeleridir. Modern astronomide galaksi adı verilen burçlardan ay yörüngesi üzerinde gözlenen on iki tanesi çok eski devirlerden beri bilinmektedir. İlkçağ'ın meşhur gökbilimcisi Batlamyus gökyüzünde kırk sekiz burç tesbit etmişti. Günümüzde ise bunların sayısı milyarlarla ifade edilmektedir. Kozmos denilen kâ-

Sir Richard Francis Burton